

Проект за преиздаване на трудовете на доктор Гатева,
препис: Стамена Христова
преподавател – сугестопед по английски и български език в детската градина,
гр. Варна

Източник: сборник „СУГЕСТОЛОГИЯ И ОБУЧЕНИЕ“ 1987, стр. 9-22

МЕТОДИКА НА ХУДОЖЕСТВЕНО ВЪВЕДЕНИЕ КЪМ НОВО УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ (СУГЕСТОПЕДИЧЕН МОДЕЛ)

н. с. I ст. к. п. н. Евелина Гатева

Един от етапите на сугестопедичния учебен процес е въведението към новия урок. В клиничната фаза на чуждоезиковото сугестопедично обучение въведението се наричаше дешифровка. Представляваше подробно излагане от преподавател на цялото учебно съдържание на новия урок. Разчиташе се главно на логическото възприемане и осмисляне. Включваше тук-там и моменти на репродукция от страна на обучаващите се, както и елементарно онагледяване, главно за отмора. Така изградената дешифровка явно противоречеше на принципите и средствата на сугестопедията, което се потвърди и от някои измервания (Г. Лозанов, 1971, 1975).

След като въведохме класическа музика (цялостни симфонии, инструментални концерти, фуги и сюити) като концертен фон по време на подаване на новото учебно съдържание в така наречените сеанси, променихме съществено и другите етапи, включително и дешифровката. Тя се превърна в художествено въведение. Възловите въпроси от учебното съдържание на новия урок вплетохме в малка художествена форма, която естествено се преливаше в

останалите етапи: концертните сеанси или спектаклите (при децата), разработката и обобщенията. По този начин целия учебен цикъл придоби художествена форма. Сугестопедията се приближи повече до теоретичните постановки за взаимосвързаността на дейностите на лявата и дясната мозъчни хемисфери, взаимосвързаността на индуктивното, дедуктивното и традуктивното мислене и познание, до организиране и по-пълно използване възможностите на периферните, субсензорните несъзнаваните дразнителни и стимули в учебно-възпитателния процес с цел развиване на резерви без умора. Въведението се оказва първата среща с учебната методика, с преподавателя и с новото учебно съдържание. Логиката на учебното съдържание е облечена в художествена форма, а емоционалното възприемане подпомага работното в следващите етапи.

Важен момент в подготовката на въведението е то да не повтаря буквално учебното съдържание в новия урок, а да бъде вариант. Изпълнението трябва да се съобрази с възможностите на преподавателя и на обучаващите се, както и с народопсихологията на обучаващите се, за да не се превърне в гротеска. Артистичното поведение на преподавателя и художествената форма на въведението подсказват начини и възможности за творческа изява без напрежение, като на игра на театър.

Художественото въведение е проверено експериментално и в практиката у нас и в чужбина многократно и с успех в обучението по чужди езици, по математика в първи клас, по география в IV клас и др. възрастово и предметно диференцирано може да се прилага по всички учебни дисциплини.

Тук ще изложим накратко някои примерни въведения.

Въведение към I урок в обучението по италиански език

През последните години то претърпя някои видоизменения от това, което е описано в „Сугестопедично практическо ръководство за преподаватели по чужди

езици“ (Г. Лозанов, Е. Гатева, С. 1981). Показвано е пред български и чужди специалисти и се прилага в много страни по този образец.

Новото учебно съдържание, включено в новия урок и подадено в съкратени модели във въведението, е следното: лексикални теми – представяне и запознанство, професии, интереси, семейство, чужди езици, седмичен план, безалкохолни напитки, пейзаж, на летището, наемане на такси и хотел, в хотела; граматични теми – фонетика и азбука, особености на произношението, морфосинтаксис – определителен и неопределителен член, съществително име, спомагателните глаголи „има“ и „съм“, личните местоимения като подлог, правилни и частично неправилни глаголи от I, II, III спрежение, модалните глаголи „трябва“, „мога“, „искам“, безличните форми „има - няма“, прилагателно име, правилни форми на минало причастие и минало неопределително време.

След запознаването на обучаващите се с инструкцията за правата и задълженията им по време на курса, преподавателят се представя на групата. Той говори само на чуждия език, като в зависимост от нивото на познание на езика в групата и от обратната връзка той превежда от време на време предимно абстрактни понятия, които по-трудно се илюстрират. Преподавателят е облечен пътнически, носи слънчеви очила, шапка и шал на главата си, куфар. Поздравява весело: „Добър ден. Как сте? Отдавна ли ме чакате? Извинете. Закъснях малко. Но току-що пристигнах със самолета. За съжаление имахме повреда в мотора. Не е нещо сериозно. Все пак марката „Икар“ е добра. Препоръчвам ви я. можем ли да паркираме тук? Виждам, че има доста място за нашия самолет (слага на масата играчка - самолет). Но вие разбирате ли ме? Да? Не? Малко? (Тук заговорва на неправилен български език: „Разбирам и говорим малко българския. Години преди съм била тук на лов. Е било много интересно. Разбирате италианския?“) (Отново говори на италиански език) Разбирате ли малко италиански? Говорите ли? Вие не ме познавате. Но аз ви познавам. Говориха ми за вас. Вие сте една много

интересна група. Всеки от вас се интересува от новото в науката и изкуството. Така ли е? (Като задава въпроси, преподавателят дава готови модели на отговори и изисква от групата хорово да повтаря след него. Това създава чувство за неусетно навлизане в диалог и по-лесно преодолява бариерата на неразбиране и недоверие.) Аз се интересувам от подходящи хора за моя нов филм. Позволете ми да ви се представя. Наричат ме Мими, но името ми е Лучия. (Изпява фразата от „Бохеми“) Лучия Милборини. Аз съм режисьорка. Сътруднича на нашия Ф. Фелини. Познавате ли го? Разбира се, че го познавате. Аз съм италианка. Но дали съм чиста италианка. Слушайте. Моят дядо беше сицилианец. Бил е богат, но загубил всичко. Никога не е бил в мафията. Макар, че произходът на богатството му е доста неясен. Ето дядо ми. (Показва репродукция) Баба ми беше рускиня. Погледнете каква хубава и горда жена! (Показва репродукция) Живели са в Неапол. Имали замък. Ето някогашният замък, днес е развалини и мухлясали камъни. (Показва илюстрирана картичка на замък в Неапол) Баща ми беше истински неаполитанец. Пееше прекрасно. Беше моряк. Имаше собствен параход, който днес е на мъжа ми. Майка ми беше францужойка. Аз съм родена в Неапол. Много обичам този град и морето. (Показва картичка – изглед от Неапол) Вие харесвате ли Неапол? Знаете ли песента ...? (Започва да пее: „О, скъпи Неапол, с благословена земя...“ и същевременно раздава текста с превод на песента „Санта Лучия“. Всички хорово изчитат текста.) Къде е китарата ми? Може ли италианец без китара? Не може. Искате ли да изпеем тази известна песен? Моята лична история е кратка, кратка и банална. Вижте! (Раздава песента „Банални истории“ с превод за подаване на спомагателния глагол „съм“) Моята история се пее и танцува. Искате ли да пеем и танцуваме? Ето така. (Изчита се хорово текста. Преподавателят изпява и показва танца. На формите на „съм“ пляска с ръце над главата и после поставя ръцете си зад гърба. Последната фраза се изпява, почуква с крака на пода и пляска с ръце – стига, стига! (Всички стават, изпяват и изиграват

песента. Това още повече разчупва сковаността.) Моят съпруг Марко (не е Марко Поло, разбира се) е моряк също. Той е капитан на параход. Ето съпругът ми и параходът. (Показва цветна снимка, изрязана от списание на брадат мъж с чаша в ръка и друга снимка на параход в морето.) Той пътува постоянно. Но аз не съм все сама. Имам син. Той се казва Джовани. Ето го. Отличен студент по медицина. Много обича живописата. Рисува пейзажи и портрети. Вижте! Харесват ли ви тези неща? Той ги е нарисувал. (Показва репродукции. Всичко това в следващите етапи на обучение ще намери отново място и ще се доразвие като лексикални теми с граматически задачи.) Ето дъщеря ми Бианка. Тя е хубава, нали? Но тя е и умна, и романтична, и винаги влюбена. Обича да фантазира с идеи. Учи философия. /Докато разказва преподавателят закача по стените това, което показва: репродукции, картини и играчки./ Имам приятели с които винаги пътувам. /Отваря куфара и вади необичайни кукли, фигури, сувенири./ Ето ги. Те са особени. Като че ли не говорят. Но всъщност те говорят всички езици, усещат всичко, разбират, могат да правят всичко, винаги помагат. Това е Роко Втори. Запознайте се, моля. Неговата история е дълга. Един ден ще ви я разкажа. Искате ли? Сега само ще започна. /Раздава песента с превод „Едно хубаво цвете“ за глагола „имам“. Изчита се хорово текстът. Песента се танцува. Всички се хващат в кръг за ръце. Движат се надясно и наляво, като на формите на „имам“ клякат и с коляно докосват пода./ Роко е изключителен. Много е умен и добър. Може да прави пари от всичко. Помага винаги, когато е необходимо. Ето неговият приятел и вдъхновител Орландо Бесният. Ето и неговият кон – прабългарска порода. Целият свят знае за подвизите на Орландо и голямата му любов към Анджелика. А това е самата тя. Но Анджелика харесва Робота. Той е скромен и без претенции. Работи безотказно. Той е дело на Фата Моргана. Тя е голямата магьосница на всички времена. Може да превръща всички и да се превръща тя самата във всичко, каквото пожелае: в човек и в животно, в мрак и светлина, в машина, в

компютър, ако искате. Сега тя е цвете под стъклен похлупак. А това е кучето Цербер. Много е важно, защото умее да пази приятелите си. Нима може италианецът без вечно търсещият Данте. Ето го. /малък сувенирен бюст на Данте/. Даже и духът на Беатриче е с него и с нас. Тук в тази вълшебна кутийка е. погледнете! Но внимателно, за да не излети. Много е нежен. /В кутийката има сухо кокиче и се чувствава дъх на лек парфюм./ А това е копие от телескопа на Галилео Галилей. Да виждаме всичко. Ето и представител на Комедия дел Арте. Познавате тези вечни комедианти, нали? Запознайте се с Пулчинела от Неапол. Винаги весел, винаги се смее и пее. И така нашата група пътува по света в търсене на интересни хора. Аз съм също така подпредседател на международното дружество на „Интересните хора“. Разбира се, негов председател е Ф. Фелини. Сега работим над един филм за интересните хора от Европа. Нарича се „Хубава и древна“. Искате ли да участвате в този филм? Както разбира те, ние имаме пари. Плащаме добре. Искате ли да изберете някоя роля? Имаме нужда от следните персонажи: ... /Преподавателят изважда табла с различни италиански имена и различни професии, които представя на курсистите за избор. Докато те избират преподавателят дава обяснения за лица от известни италиански филми: Дж. Де Феличи /поддръжник на социализма в Сицилия/, Джустини /на него се дължи политическата сатира ва Италия/, А. Фогацаро /поддръжник на теорията за духовното и морално развитие/, Гонзага /стара фамилия от времето на лонгобардите, владетели на Мантова/, Маки /милански патриот, поддръжник на Мацини/, Медичи /богата флорентинска фамилия, владетели на Флоренция, меценати/, Капони, Строци, Пити, Содерини /известни флорентински фамилии от времето на Възраждането/, Дж. Паскуали /философ, журналист/, О. Ринучини /автор на първите драми с музика/, Сфорца /“Силният“ – един от първите пълководци на Флоренция за борбата ѝ срещу Пиза, фамилията е дала владетелите на Милано/, Ф. Сакети /търговец, политически мъж и писател/, Р.

Сакети /адвокат, гарибалдиец/, Скалиджери /фамилия, владееща Верона, меценати, покровители на Данте/, Висконти /аристократична фамилия от Милано/, Орсини /римска аристократическа фамилия/, Чезарини /фамилия, която се счита, че идва от Цезар/, Н. Дзингарели /музикант/ и др. Създава комични ситуации във връзка с избора на имена и професии. При избора на професии раздава по някой реквизит. Слага шапка с цветя на главата на артистката. Дава медицинска чантичка – играчка на лекаря, кола – играчка за шофьора, очила –а само рамките за научния работник, папка – за министъра и т.н. Всички репродукции, картини, реквизити, кукли, сувенири и др. илюстративен материал от въведението впоследствие ще претърпят развитие по време на курса./ Избрахте ли си име и професия? А сега да се запознаем! Приятна ми е да се запозная с Вас. /Ръкува се с всеки един./ Аз съм Лучия Милборини. Режисьорка. Аз съм от Неапол. А Вие? Кой /коя/ сте? Какъв /а/ сте? От къде сте? Говоря италиански, английски и малко български. А Вие? /Курсистите се запознават и помежду си./ Да вървим в Рим, града на филмите. Аз отивам да оправя формалностите по пътуването. Вие трябва да ме почакате половин час. Можете да изпиете по едно кафе или сок. Аз ще донеса сценария на филма „Красива и древна“. Докато пътуваме можем да четем. /След пауза от 30 минути преподавателят се връща с учебниците, раздава ги, дава кратки обяснения върху действащите лица в пиесата, дава последни наставления как да се следи текста по време на активното четене – като се повтаря наум заедно с преподавателя онова, което той чете и се вземат кратки бележки в учебника по произношението./ Следва етапът „Активен и пасивен концертен сеанс“.

Въведението към първия урок по чужд език е най-дълго по времетраене в сравнение с въведенията към другите уроци, поради това, че първо става представяне – запознанство с всички курсисти. Преподавателят трябва да отдели

достатъчно внимание за всеки един, като същевременно с това стегнато и динамично проведе цялата беседа.

Въведение към детската опера „Земята на децата“ за II глобална тема по математика първи клас

В сугестопедичното обучение по математика в първи клас за подаване на учебното съдържание от глобалните теми въведохме синтетичните жанрове: детските опери /“Земята на децата“ и „Свят приказен“/ и песенно-балетния спектакъл „Денят“.

С операта „Земята на децата“ /текст и музика Е. Гатева, С. 1975 г./ подадохме глобалната тема „Събиране и изваждане до 100 в рамките на десетиците. Разместителния закон.“ Направихме също така междупредметни връзки с обучението по български език /четене и писане/, родинознание, елементарни познания по политикономия, по елементарна теория на музиката.

В деня преди спектакъла се организира и провежда Въведението към оперния телевизионен спектакъл. Учителят раздава на децата илюстративните книжки – либрета на операта. Над текста е дадена в по-блед тон мелодичната линия, за да се следи движението периферно от децата. Това подпомага в последствие музикалното оgramотяване на децата: високи и ниски тонове; тихо, силно и полусилно звучене; цели, половини, четвъртини и осмини нотни трайности; бързи, бавни и умерени темпа; равноделни размери: 4/4, 2/4, 3/4, 6/8 и неравноделни размери: 5/8, 9/8, пауза, фермата, легато.

Учителят провежда с децата беседа върху най-важните теми от съдържанието на операта, върху героите, илюстрациите. Разучават се някои арии – песни. За беседа може да послужи предварително подготвен разказ, /който да се превърне в беседа/ на тема: „Добър и умен човек“ от българската история и допълнителни примери за семействата на децата. Подтеми могат да бъдат:

„Мечти“, „Другарство“, „Други светове“, „Лъжлив и лош човек“ и др. и да се асоциират с героите от операта. В кулминационните моменти на разказа – беседа учителят е подготвил по подходящ начин решаването на задачи по математическата тема, илюстрирани с художествени табла. Таблата се поставят по време на беседата, без да се обръща вниманието на децата върху тях. Могат да се покажат някои фотоси във връзка с избраната легендарна личност и родното ѝ място. Предварително децата с помощта на родителите си могат да потърсят и да донесат за въведението снимки на интересни личности от рода си и да разкажат накратко за тях. Може да се разучи куплет от възрожденска или партизанска песен. Могат да се чуют записи на някои от песните – арии от операта и двата разказа да се свържат. Такива са: Песен за Майстора, Колко сте всичко, дечица? Ягодки червени, Песен за Флейтиста, Песен за Чучулигата, Химн на пролетта, Песен за мечтата, Песен за другаря, Песен за Феята, Песен за Великана, Песен за Родината. Чувството на познатост в следващите дни ще подпомогне другите етапи от обучението с операта: наблюдението на телевизионния спектакъл, разработването и преиграването на спектакъла, обобщението. Емоционалното навлизане в математическата тема върху по-широк художествен фон подготвя полекото и трайно възприемане, осмисляне и творческо репродуциране на учебното съдържание.

Тук прилагаме таблиците по математика за II глобална тема, които се закачат по време на въведението за периферно възприемане.

Таблица с 1

1+1=2	2-1=1
2+1=3	3-1=2
1+2=3	3-2=1
3+1=4	4-1=3

Таблица с 2

2+2=4	4-2=2
3+2=5	5-2=3
2+3=5	5-3=2
4+2=6	6-2=4

$1+3=4$	$4-3=1$	$2+4=6$	$6-4=2$
$4+1=5$	$5-1=4$	$5+2=7$	$7-2=5$
$1+4=5$	$5-4=1$	$2+5=7$	$7-5=2$
$5+1=6$	$6-1=5$	$6+2=8$	$8-2=6$
$1+5=6$	$6-5=1$	$2+6=8$	$8-6=2$
$6+1=7$	$7-1=6$	$7+2=9$	$9-2=7$
$1+6=7$	$7-6=1$	$2+7=9$	$9-7=2$
$7+1=8$	$8-1=7$	$8+2=10$	$10-2=8$
$1+7=8$	$8-7=1$	$2+8=10$	$10-8=2$
$8+1=9$	$9-1=8$		
$1+8=9$	$9-8=1$		
$9+1=10$	$10-1=9$		
$1+9=10$	$10-9=1$		

Таблица с 3

$3+3=6$	$6-3=3$
$4+3=7$	$7-3=4$
$3+4=7$	$7-4=3$
$5+3=8$	$8-3=5$
$3+5=8$	$8-5=3$
$6+3=9$	$9-3=6$
$3+6=9$	$9-6=3$
$7+3=10$	$10-3=7$
$3+7=10$	$10-7=3$

Таблица с 4

$4+4=8$	$8-4=4$
$5+4=9$	$9-4=5$
$4+5=9$	$9-5=4$
$6+4=10$	$10-4=6$
$4+6=10$	$10-6=4$

Таблица с 5

$5+5=10$	$10-5=5$
----------	----------

Въведение към глобалните теми по география за IV клас

Въведението към темата: „Географията древна и млада наука“ може да включва дискусия върху книгите „Околосветското плаване на КОР КАРОЛИ“ от Г. Георгиев или „Магелан“ от С. Цвайг.

Въведението към темата: „Африка“ може да се изгради върху оригинална фолклорна музика от различни африкански страни, филмови кадри или диапозитиви, илюстриращи страните, литературни откъси и репродукции на Египет, Либия, Тунис, Алжир, Мароко, Етиопия и др. Могат да се дадат обяснения по слушаната музика. Камерун – солист и хор изпълняват мелодия, съпроводвана от ударни инструменти. Музиката има и джазов ритъм, но начинът на пеене е типично африкански.

Горна Волта – откъсът е типичен за музикалното изкуство на тази страна. Пеенето се съпровожда с китара с осем струни и металически вибратор.

Дахомей – представени са два различни музикални откъса. Единият откъс се изпълнява от флейта, изработена от кората на лиани и металически камбанки. Това е въведение към женски народен танц. Вторият откъс е сюита за барабани.

Конго – може да се чуе оригинална примитивна музика – дует за струнни инструменти и един ловджийски ритуален танц.

Банту – две интересни инструментални мелодии се изпълняват от стара жена.

Любопитното е, че докато свири изпълнителката преминава от един тон на друг с движения на устата.

Руанда – войнишка песен – соло с разнообразни акценти.

Судан – ритуална песен.

Етиопия – кратко въведение към песен – шепот на жени.

Мароко – ритуална песен при залез слънце на фона на птичи чуруликания.

Следва танц – фантазия, изпълнявана от пътуващи музиканти.

Тунис – оплаквания на самотна жена и отговор на хор.

Либия – ритуална песен – диалог между солист и хор.

Въведението към темата: „Северна Америка“ може да включва каубойски, негърски и индиански песни. Текстовете могат да се дадат в оригинал и да се разработят по време на въведението, особено ако учениците са изучавали английски език от първи клас.

Песен – балада от Далечния запад разказва за Джеси Джеймс. Почти никой не знаел истинското му име. Бил смел като Робин Худ и помагал на бедните и подтиснатите хора. Живял в щата Мисури под фалшивото име Томас Хауърд. От щата Аризона се носи „Нощна песен“, която разказва за стари обичаи и народни поверия на туземното население. От Ново Мексико се разнасят живите ритми на танците и песните на пътуващи музиканти. Докато оседлават конете си каубоите от Тексас и Алабама пеят под акомпанимента на банджото „О, Сузана!“. Тъжните песни на Пол Робсън разказват за нерадостната участ на негрите и емигрантите в Новия свят: „Старите хора в къщи“, „Старият черен Джо“ и др. Някои песни могат да се разучат и запоят на английски език. Темата за Южна Америка може да се въведе с откъси върху културата на ацтеките, разказа „Тримата герои“ /Боливар, Сан Мартин, Хидалго/ от Хосе Марти и някои песни на чилийския музикант и революционер Виктор Хара.